

Tema 8: PROPORCIONALITAT NUMÈRICA

Raó

La raó entre dos nombres, a i b, és el quocient entre ells

$$\text{Raó} = a / b$$

i la manera que s'indica la relació entre dues magnituds.

Ex: Hi ha 12 gelats de xocolata i 10 gelats de nata.

La relació entre gelats de xocolata i nata és de 12 a 10 → Aquesta relació es pot expressar mitjançant la raó 12 / 10.

Proporció

És una igualtat entre dues raons

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} \quad \begin{array}{l} a, d \rightarrow \text{extrems} \\ b, c \rightarrow \text{mitjans} \end{array}$$

Ex: Per fer un pastís per 6 persones necessitem 3 ous, mentre que si fem un pastís per 8 persones necessitem 4 ous. El nombre d'ous i el nombre de racions mantenen una relació de proporcionalitat ja que, si establim la raó pel pastís de 6 persones i pel pastís de 8 persones, totes dues són iguals

Raó pastís 6 persones	3 ous / 6 racions
Raó pastís 8 persones	4 ous / 8 racions

i com $\frac{3}{4} = \frac{6}{8}$ hi ha proporcionalitat

• Constant o raó de proporcionalitat

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} = K$$

Ex: En el cas anterior la raó de proporcionalitat entre el nombre d'ous i el nombre de racions és 1 / 2 ja que

$$3 / 4 = 6 / 8 = 1 / 2$$

Per aquest motiu direm que, per fer aquest pastís, es necessiten “ la meitat d'ous que racions “ (expressió col·loquial no matemàtica).

● Propietats:

i) En tota proporció, el producte d'extremes és igual al producte de mitjans

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} \quad a \cdot d = b \cdot c$$

Ex:

$$3 / 4 = 6 / 8 \quad \rightarrow \quad 3 \cdot 8 = 6 \cdot 4$$

Observem que això s'aplicava per saber si dues fraccions eren equivalents

ii) La proporció no canvia si els mitjans o els extremes canvien entre si

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d} \quad \frac{d}{c} = \frac{b}{a}$$

Ex:

$$8 / 4 = 6 / 3$$

Magnituds proporcionals

Dues magnituds són proporcionals si una depèn de l'altre i, a més, en multiplicar una d'elles per un nombre la quantitat corresponent de l'altre queda multiplicada o dividida pel mateix nombre.

Ex: Anem a comprar taronges i ens cobren per un quilogram 3 €.

Magnituds : - massa de taronges (kg)
- preu (€)

Aquestes magnituds depenen una de l'altre ja que quan més compri més pagaré,

a més són proporcionals perquè si compro dos kg de taronges pagaré el doble ja que si multipliquem per 2 la massa el preu queda multiplicat per 2.

Ex: Observem el pes d'un nadó els tres primers mesos

Mesos	1	2	3
Pes (Kg)	4,5	5,0	6,0

Si bé en augmentar el temps augmenta el pes aquestes magnituds no són proporcionals ja que:

$$1 / 4,5 \neq 2 / 5$$

Les magnituds poden ser:

- Directament proporcionals: en augmentar una de les magnituds l'altre augmenta (totes dues queden multiplicades pel mateix nombre)
Exemple: el nombre de persones i el nombre de sabates
- Inversament proporcionals: en augmentar una de les magnituds l'altre disminueix (una es multiplica per un nombre i l'altre queda dividida pel mateix nombre)
Exemple: el nombre de persones que treballen per fer una determinada feina i el temps que es necessita per realitzar-la

Magnituds directament proporcionals

Són característiques que es poden mesurar i que depenen una de l'altre de manera que en augmentar o disminuir una d'elles l'altre augmenta o disminueix de la mateixa forma. Es a dir, en multiplicar (o dividir) una d'elles per un nombre, l'altre queda multiplicada (o dividida) pel mateix nombre.

Ex: Dues capsas de bombons costen 7 €

	↻ x 2		
Nº de capsas	2	4	1
Preu (€)	7	14	3,5
	↻ x 2		
		↻ : 2	

En general, dues magnituds A i B són directament proporcionals si en formar raons amb els valors corresponents de totes dues magnituds la constant de proporcionalitat és la mateixa.

Magnitud A	a_1	a_2	...	a_n
Magnitud B	b_1	b_2	...	b_n

$$\frac{a_1}{b_1} = \frac{a_2}{b_2} = \dots = \frac{a_n}{b_n} = K$$

Ex: Un vehicle té un consum mitjà de 8 litres de gasolina cada 100 Km. Les magnituds “consum de gasolina” i “distància” són directament proporcionals?

Fem una taula on es mostri el consum de gasolina i la distància recorreguda

<i>Distància (Km)</i>	<i>100</i>	<i>200</i>	<i>300</i>	<i>400</i>
<i>Consum (l)</i>	<i>8</i>	<i>16</i>	<i>24</i>	<i>32</i>

si ara fem raons amb els valors corresponents de totes dues magnituds s'observa que totes són iguals, la constant de proporcionalitat sempre és la mateixa.

$$\frac{100}{8} = \frac{200}{16} = \frac{300}{24} = \frac{400}{32} = 12,5$$

El "consum de gasolina" i la "distància" són magnituds directament proporcionals.

- Per calcular la quantitat corresponent d'una magnitud, es col·loquen les dades en columnes i es treballa amb fraccions equivalents.

Ex: Per cada 60 persones que acudeixen a un comerç es rifen 8 obsequis. Quants regals es rifaran si acudeixen 180 persones?

Es una proporcionalitat directe perquè a més persones més obsequis

<i>Nº de persones</i>	<i>Nº d'obsequis</i>
60	8
180	x

$$\frac{60}{180} = \frac{8}{x} \rightarrow 60x = 180 \cdot 8 \rightarrow x = \frac{180 \cdot 8}{60} = 24$$

Es rifaran 24 obsequis

Magnituds inversament proporcionals

Són característiques que es poden mesurar i que depenen una de l'altra de manera que en augmentar (o disminuir) una d'elles l'altra disminueix (o augmenta) de la mateixa forma. Es a dir, en multiplicar (o dividir) una d'elles per un nombre, l'altra queda dividida (o multiplicada) pel mateix nombre.

Ex: Dues persones necessiten cinc dies per fer una obra

	x 2		
Nº de persones	2	4	1
Nº de dies	5	2,5	10
	: 2		
	x 2		

Dues magnituds A i B són inversament proporcionals si el producte dels valors corresponents a les dues mesures es manté constant.

Magnitud A	a ₁	a ₂	...	a _n
Magnitud B	b ₁	b ₂	...	b _n

$$a_1 \cdot b_1 = a_2 \cdot b_2 = \dots = a_n \cdot b_n$$

Ex: Una granja ha calculat que si tingués 12 vaques el pinso duraria 70 dies, i que si el nombre de vaques fos 20 hi hauria pinso per 42 dies. Les magnituds “nombre de vaques” i “dies que dura el pinso” són inversament proporcionals?

Fem una taula amb les dades ordenades,

<i>Nº de vaques</i>	<i>12</i>	<i>20</i>
<i>Dies que dura el pinso</i>	<i>70</i>	<i>42</i>

veiem que en augmentar el nombre de vaques el nombre de dies disminueix, per la qual cosa no pot ser una relació directa. Anem a veure si és inversa:

$$\begin{aligned} 12 \cdot 70 &= 840 \\ 20 \cdot 42 &= 840 \end{aligned}$$

com dona el mateix resultat podem concloure que són magnituds inversament proporcionals.

- Per calcular la quantitat corresponent d’una magnitud es col·loquen les dades en columnes i es treballa amb fraccions equivalents, però abans de posar la igualtat una de les fraccions “es gira”.

Ex: Per omplir un dipòsit en necessiten 2 hores si l’aigua raja d’una aixeta. Quant temps es necessitarà si l’aigua cau de tres aixetes a la vegada?

Es una proporcionalitat inversa perquè a més aixetes menys temps

<i>Nº d’aixetes</i>	<i>Temps (h)</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
<i>3</i>	<i>x</i>

$$\frac{1}{3} = \frac{x}{2} \rightarrow 1 \cdot 2 = 3 \cdot x \rightarrow x = \frac{2}{3} = 0,67h = 20 \text{ min}$$

Es necessitaran 20 minuts

Percentatges

Un percentatge o tant per cent és la forma d’expressar una proporció referida a una quantitat de cada 100 unitats. Així, un 20 % representa agafar 20 de 100 unitats.

- El càlcul de percentatges és un tipus de proporcionalitat directa.

Ex: Quin és el 30% de 18?

<i>Parcial</i>	<i>Total</i>
30	100
x	18

$$\frac{30}{x} = \frac{100}{18} \rightarrow 30 \cdot 18 = 100 \cdot x \rightarrow x = \frac{30 \cdot 18}{100} = 5,4$$

El 30% de 18 és 5,4.

Ex: En un hospital de 350 llits hi ha 280 ocupats, quin percentatge de llits ocupats hi ha?

Em demanen que si haguessin 100 llits quants estarien ocupats

<i>Ocupats</i>	<i>Total</i>
280	350
x	100

$$280/x = 350/100 \rightarrow 280 \cdot 100 = 350 \cdot x \rightarrow x = 280 \cdot 100 / 350 = 80$$

Un 80% dels llits estan ocupats.

Ex: Una enquesta dins una empresa mostra que el 20% dels empleats utilitzen regularment el *facebook*. Si el nombre de persones de l'empresa que utilitza aquesta xarxa social d'internet és de 540, quina és la plantilla de l'empresa?

Ens diuen que d'un total desconegut de persones 540 utilitzen facebook el que representa cada 100 empleats 20,

<i>Facebook</i>	<i>Total</i>
20	100
540	x

$$20 / 540 = 100 / x \rightarrow 20 \cdot x = 100 \cdot 540 \rightarrow x = 100 \cdot 540 / 20 = 2700$$

Hi ha 2700 treballadors.